

גמרא בבא בתרא (ב, ב) - נתיאש הימנה ולא גדרה הרי זה קידש

רב דניאל שטיין

א. גמרא בבא קמא (ק, א - ק, ב) - רבי מאיר הוא דדאין דינא דגרמי וכו' הי רבי מאיר וכו' דתניא מחיצת הכרם שנפרצה אומר לו גדור, נפרצה אומר לו גדור, נתיאש ממנה ולא גדרה ה"ז קידש וחייב באחריותו.

ב. עליות דרבינו יונה בבא בתרא (שם) - והא דקתני אומר לו גדור, ולא קתני חייב לגדור. לפי שצריך להתרות בו, דלא מסקי אינשי אדעתיהו להתחייב על כך. ואין לחייב על כגון זה מדינא דגרמי בלא התראה.

ג. תוס' בבא קמא (סב, ב) ד"ה יצאו - ואם תאמר למה לי קרא למעט מכפל והא אפילו אבדו בידים לא משלם קרן למאן דלא דאין דינא דגרמי ואפי' מאן דדאין לא הוה אלא מדרבנן.

ד. גמרא גיטין (נג, ב) - לימא כתנאי המטמא, והמדמע, והמנסך, אחד שוגג ואחד מזיד חייב דברי ר"מ, רבי יהודה אומר בשוגג פטור, במזיד חייב, מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר היזק שאינו ניכר שמיא היזק, ומר סבר לא שמיא היזק, אמר רב נחמן בר יצחק דכולי עלמא היזק שאינו ניכר לא שמיא היזק, והכא בקנסו שוגג אטו מזיד קא מיפלגי, דמר סבר קנסו שוגג אטו מזיד, ומר סבר לא קנסו שוגג אטו מזיד.

ה. קונטרס דינא דגרמי להרמב"ן (ד"ה משום) - משום הך קושיא איכא מאן דאמר דהא דדאין ר"מ דינא דגרמי משום קנסא הוא דדאין ולא דינא דאורייתא הוא, הילכך בשוגג פטור משום גורם וכו' כתבתי זאת הסברא ואינה נכונה.

ו. חידושי הרמב"ן בבא בתרא (שם) - אומר לו גדור. פירשו רבותינו הצרפתים ז"ל שאומרים לו גדור ואם לא אמרו לו גדור לא קדש אע"פ שלא היה בדעתו לגדרה, וכן פירשו נתיאש הימנה ולא גדרה שאם אמרו לו לגדור ולא שמע להם ונתיאש הימנה הרי זה קדש, אבל אם לא נתיאש הימנה אלא היה בדעתו לגדרה ולא הספיק עד שהוסיף במאתים לא קדש, שאין זרוע מאליו נאסר בתוספת אלא ברוצה בקיומו וכו', וזה שאין הגפנים והתבואה של אחד וכסבור שעל שניהם לגדור, אם לא אמרו לו לגדור ונתיאש לא קדש ואע"פ שהוסיף במאתים.

ז. קובץ שיעורים (אות יד) - מש"כ הרמב"ן והנמו"י דלכך צריך התראה דאל"ה לא יאסר דליכא ראיא דניחא ליה, קשה דא"כ מה לנו להתרותו, לא יתרו ולא יאסרו הפירות, דכיון דמקרי לא ניחא ליה לכאורה דאין בזה גם משום איסור מקיים.

ח. שו"ע (סימן שפח סעיף ב) - המוסר ממון בידי אנס, בין אנס עובד כוכבים בין אנס ישראל, חייב לשלם מהיפה שבנכסיו כל מה שלקח האנס, אע"פ שלא נשא המוסר ולא נתן בידו אלא הרגיל בלבד. ואם מת, גובים מירושיו כשאר כל המזיקים. וי"א דדוקא שעמד בדיון אבל אם לא עמד בדיון, אין היורשים חייבים לשלם.

ט. קונטרס דינא דגרמי להרמב"ן (ד"ה תו איכא) - תו איכא למידק היכי שמעינן מהאי מתניתא דדיינינן דינא דגרמי, הא ממונו הוא דאזיק שהגפנים שלו הם שהולכין ומתערבין עם תבואתו של חברו ואוסרין אותה, ומאחר שעליו לגדור וכו' אמאי לא לחייב לכולי עלמא וכו'. ומפרקי לה רבנן ז"ל להך קושיא דלא מתסר מחמת ערבוב לחודיה אלא מפני שנתיאש מלגדור, ויאושו הוא הגורם האיסור והוא הגורם לו להתחייב, וגמרי לה ממתניתין דתנן במסכת כלאים (פ"ה מ"ו) הרואה ירק בכרם ואמר לכשאגיע לו אלקטנו מותר אמר אך לביתי כשאחזור אלקטנו אם הוסיף במאתים אסור וכו' כך תירץ הרב ר"י הצרפתי ז"ל בעל התוספות. ואיכא דסליק אדעתיה לתרוצי שאני הכא שאין כאן נזק אלא מחמת גרמא שאף הגפנים שלו אינן מזיקים את התבואה אלא שהן גורמין לאיסור שיבא, ועדיין צריכין לדברי הרב רבי יצחק ז"ל שא"כ הוה ליה היזק שאינו ניכר ולא שמיא היזק.

י. חידושי רבי שמואל (סימן ג אות ג) - והנראה בזה דהנה יש לחקור מהו יסוד האיסור בכלאים אם יסוד האיסור מחמת עצם התערובת וזהו גופא סיבת האיסור, אלא דבעינן שיהא זה במחובר ובשעה שגדלים בקרקע או דילמא דאין סיבת האיסור מחמת עצם התערובת אלא דהגידול בתערובת דהיינו מה שהן גדלים ביחד בקרקע זהו האוסר, ונראה שבהא פליגי הרמב"ן והי"מ, דהרמב"ן ס"ל כהצד הא' דעצם התערובת הוא סיבת האיסור, והעירוב הרי אינו מתייחס אלא לגפנים בלבד, וכמו שביאר הרמב"ן שם שמפני שהן הולכין ומתערבין בתבואה, והילכך ס"ל להרמב"ן דחשיב היזק הגפנים היזק בידים וכשורו דאזיק דמי כיון שהן מתערבין בתבואה ואוסרין אותה ע"י תערובת זו, אולם הי"מ ס"ל דאין התערובת עצמה אוסרת אלא דמה שהן גדלים בתערובת זהו סיבת האיסור והגידול בתערובת נעשה ע"י הגפנים והתבואה יחדיו והילכך לא חשיבי הגפנים אלא גרמי שהם נתערבו וגרמו שיהא אח"כ גידול בתערובת ע"י שניהם, אבל מזיק בידים לא הוי כיון שהאיסור עצמו נעשה ע"י שניהם יחד שגדלין יחד בתערובת.

יא. משנה כלאים (פרק ז משנה ד) - המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קדש וחייב באחריותו רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. [ר"ש (שם) - אע"ג דשאר איסורין כגון בשר בחלב אוסר שאינו שלו וכו' ויש מחלקין בין איסור התלוי במחשבה לשאר איסורים דכלאים תלויין בניחותא דבעלים וכו' והיינו נמי טעמא גבי ע"ז דאינו אוסר דבר שאינו שלו בסוף פרק ב' דחולין (דף מא א) שתלוי במחשבתו שמחשבתו לע"א ולא יתכן דהרי העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים בפרק הניזקין (דף נג א) אלמא אוסר אע"ג דתלוי במחשבה כדאשכחן בפ' אלו מציאות (דף ל א) הכניסה לרבקה ודשה כשירה משום דלא ניהא ליה אלא כל הני היינו טעמא גבי ע"ז לאו שמייה תקרובת ע"ז כיון שאינו שלו וכו' וגבי כלאים היינו טעמא דכתיב לא תזרע מה זרע דניהא ליה והא אין אדם נהנה ולא ניהא ליה של אחרים א"נ שאני הכא דכתיב כרמך. וטעמא דתנא קמא מרבי בירושלמי (בפרקין הל' ג) מקרא דאמרינן (דברים כב) לא תזרע כרמך אין לי אלא כרמך כרם אחר מניין תלמוד לומר כלאים].

יב. תוס' יבמות (פג, ב) ד"ה אין - אין אדם אוסר דבר שאין שלו - וא"ת ומ"ש מנותן נבלה או חלב בתבשיל של חברו שנאסר ואר"י דבדבר התלוי במחשבה הוא דאמר הכי כגון משתחוה לבהמת חברו דספ"ב דחולין (מ). דאפי' עשה בה מעשה כגון ששחטה איכא למ"ד דלא אסרה ואיסור כלאים נמי תלוי במחשבה כדאמר במס' כלאים (פ"ה מ"ו) גבי הרואה ירק כשאגיע אלקטנו אפילו הוסיף מאתים מותר.

יג. הגהות רבי עקיבא איגר (סימן רנג סעיף ב) - נסתפקתי בראובן שנטל קדירת שמעון מהכירה ועודה בידו ולא היה דעתו להחזירה אם מותר בחזרה. ודאי אם כבר הניחה על גבי קרקע אסור להחזירה דכל שאינו תלוי במחשבה רק במעשה לא שייך לגלגל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אך בעודה בידו דמחשבתו שאינו רוצה להחזירה אסורה בזה יש לומר דלאו כל כמיניה לאסור דבר שאינו שלו וכו'. ולענ"ד דזה תלוי במחלוקת הראשונים והוא במה שכתבו תוס' יבמות וכו' דבדבר התלוי במחשבתו הוא דאמר הכי וכו' ואיסור כלאים נמי תלוי במחשבתו וכו'. אמנם ראיתי לר"ש וכו' דאוסר אע"ג דתלוי במחשבתו וכו'. נראה לי ביאור שורש פלוגתתם דהתוס' סבירא להו דכל מעשה שאינו אוסר בלתי המחשבה לגבי זה אינו יכול לאסור דבר שאינו שלו, והר"ש סבירא ליה דדוקא בעבודת גילולים דהמעשה בעצמותו אינו אוסר גופיה כמו שחיטה וכדומה רק במחשבתו משוי ליה לתקרובן עבודת גילולים משום הכי אין מחשבתו מהני לשל חבירו, וממילא אין כאן איסור לפנינו, מה שאין כן בפרה דהמלאכה בעצמותה הוא הפסול אלא שהתורה אמרה דמלאכה בלא ניהותא אינו פוסל, משום הכי כל דניהא לעושה מלאכה מיקרי מלאכה גמורה וממילא נפסל במעשה מלאכה. כמו כן כלאים, התערובת בעצמותו הוא הכלאים רק דאם דעתו לעקרה לא מיקרי תערובת ומשום הכי כל שמסכך ומערב בדין מיקרי תערובת גמורה וממילא הוי כלאים. ומעתה נראה לענ"ד הוא הדין בנדון דידן דהנטיילה מהכירה הוא בעצמו העקירה ולגבי דבר זה לא שייך אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכו' רק כשעודה בידו אם דעת העוקרה להחזירה לא עשה עקירה גמורה. ואם כן להתוס' י"ל דהוא בכלל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל להר"ש הנ"ל כיון דזה העוקרו לא היה בדעתו להחזירה ממילא עקירתו בידיים היא עקירה גמורה וממילא אסור להחזירה.

יד. אבי עזרי (שבת פרק ג הלכה י) - וצ"ע לי דבריו בזה. שפשוט שכאן העיקר הוא אם בעת הנטיילה מן הכירה היה דעתו להחזיר אז מותר ואם אין דעתו להחזיר אח"כ כשהחזיר הרי זה כמו ששם מתחלה ואסרו ולא משום שאין דעתו להחזיר היינו משום שכונתו היה שלא להחזיר, דברור שאפילו אם נפל מאיליו ג"כ אין להחזיר שעכ"פ אין כאן דעת ע"מ להחזיר וכו', וא"כ אף אם אחר נטל מן הכירה סו"ס היה עקירה בלי דעתו להחזיר ודאי שאסור להחזיר.

טו. שו"ת הר צבי (ט"ל הרי"ם מבשל אות ז) - התנאי של דעתו להחזיר אם הקפידה היא שיהא דעתו להחזיר או שלא תהא כוונה שלא להחזיר. הנה נ"מ בזה להלכה אם נכבה הכירה מאליה והוא לא ידע והאוכל עדיין חם אם מותר להחזירו לכירה אחרת שבשעה שנכבה כאילו הוסרה הקדרה מעל האש ולא היה אז דעתו להחזיר אבל לעומת זאת גם כוונה שלא להחזיר אין כאן.